

Ана Маргарета В. Валент
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
amvalentova@live.com

doi: 10.19090/zjik.2017.37-51
UDK 811.163.41(497.113 Vojvodina)
811.163.41'42
Оригинални научни рад

МЕТАТЕКСТУАЛНИ КОМЕНТАРИ И РЕФОРМУЛАЦИЈА ИСКАЗА У СРПСКОМ РАЗГОВОРНОМ ЈЕЗИКУ СЛОВАКИЊА ИЗ СЕЛЕНЧЕ*

САЖЕТАК: У раду се анализира појава метатекстуалних коментара и реформулације исказа у дијалекатском корпусу који има за циљ да испита српски разговорни језик Словакиња из Селенче. Корпус чине снимљени индивидуални разговори са три информаторке различитих генерација које су припаднице говорне заједнице средњесловачког дијалекта Селенче. Ауторка се фокусира на практичну употребу ових појава а у раду се објашњавају и разлози њиховог појављивања. Метатекстуални коментари се анализирају према врсти лексема на које се односе, док се реформулација исказа анализира према формалним критеријумима, посебно за сваку информаторку.

Кључне речи: Војводина, Словаци у Војводини, српски разговорни језик, метатекстуални коментари, реформулација исказа

1. Увод

Захваљујући својој језичкој и етничкој разноликости, Војводина нуди простор за разне врсте језичких испитивања. „Миграције су донеле у војвођанске говоре разноврсне црте, каткада врло специфичне и карактеристичне за земље-матице тих миграција“ (Поповић 1968: 5). Осим са другим националним мањинама, у централном делу јужне Бачке су српска места измешана са Словацима (Поповић 1968: 2). У том смислу је занимљива

* Рад је део пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, број 178017, *Дискурси мањинских језика, књижевности и литература у југоисточној и средњој Европи* и проистекао је из семинарског рада *Морфофонолошке одлике српског разговорног језика код Словакиња из Селенче* који је настао под менторством проф. др Жарка Бошњаковића на докторским студијама из предмета *Фонолошко-морфолошка испитивања српског говора* 2017. године.

језичка ситуација карактеристична и за словачко село Селенча у којем је српски други језик а на њега у знатној мери утиче матерњи словачки језик.

Становници Селенче су словачко-српски билингвали који свакодневно комуницирају и са припадницима других језичких заједница. То резултира константним мешањем језичких система и њиховом нестабилношћу. Због тога у српском разговорном језику Словака из Селенче примећујемо бројне неправилности и облике који одступају од стандарднојезичке норме а изразито су уочљиви у дијалекатским текстовима који представљају погодан корпус за разне врсте језичких анализа. Поред осталог, у њима се често појављују и метатекстуални коментари као и реформулација исказа.

1.2. Предмет и циљ истраживања

У раду анализирамо појаву метатекстуалних коментара и реформулације у дијалекатском корпусу који испитује српски разговорни језик Словакиња из Селенче. Наш циљ је да укажемо на практичну употребу и смисао ових појава, односно да објаснимо разлог њиховог појављивања.

1.3. Корпус и методологија истраживања

Корпус чине снимљени индивидуални разговори (укупно 124 минута) са 3 информаторке различитих генерација које су припаднице говорне заједнице средњесловачког дијалекта Селенче. Информаторке смо подстицали на разговор о различитим животним ситуацијама и што спонтаније говорење. Питања смо им постављали на српском језику иако је нам је матерњи језик словачки.

Приликом снимања материјала приметили смо да су информаторке наш разговор на српском језику доживљавале као нешто необично јер су се нашле у несвакидашњој језичкој ситуацији у којој је било потребно да са својом суграђанком Словакињом причају на српском језику. То је резултирало честим „прекључивањем“ на словачки језик а у крајњем смислу и потребом да се одређене појаве прокоментаришу још једном или пак детаљније објасне, пошто су информаторке биле свесне чињенице да крајњи адресат није члан њихове заједнице, односно да није у потпуности упознат са локалном језичком и културном ситуацијом.

Након снимљеног материјала, разговор је транскрибован а након транскрипције, грађа је ексцерпирана.

1.3.1. Подаци о информаторкама

И1 је рођена 1941. године у Селенчи где је провела цео живот а живи ту и данас. Завршила је четири разреда основне школе. Удала се у свом родном селу за Словака и у њеној породици се прича само словачки. Домаћица је и бави се пословима које захтева живот на селу у пољопривредном газдинству. У животу није много путовала и са српским језиком је у додиру већином само путем државних медија. Током снимања је било веома приметно да српски језик доживљава само као језик средине, односно да јој је словачки језик матерњи пошто је често у разговору прелазила на словачки језик, због чега смо морали чешће да јој постављамо потпитања на српском језику.

И2 је рођена 1950. године у Бачу. Цео живот живи у Селенчи. Завршила је осмогодишњу основну школу. Удала се у свом родном селу за Словака и у њеној породици се прича само словачки. Већину живота је провела радећи у продавници. Није много путовала. Сада ради у локалној фабрици као спремачица. Цео живот је провела у словачком окружењу. Српски језик активно користи само повремено, у комуникацији са другим националностима на послу и у државним установама, но пасивно чешће, посредством државних медија. Током снимања је говорила самостално и без потребе постављања додатних потпитања.

И3 је рођена 1974. године у Бачкој Паланци. Живи у Селенчи. Основну школу је завршила у Селенчи, док је средњу трговачку школу завршила у Бачкој Паланци. Удала се у свом родном селу за Словака и у њеној породици се прича само словачки. Радила је у продавници, бавила се пољопривредом и путовала на сезонске послове у Италију. Већину живота је провела у Селенчи окружена Словацима. Српски језик је активно користила током школовања, а и данас га користи скоро свакодневно, најчешће због посла. Током снимања смо приметили њену некомуникативност, што сматрамо да није условљено потребом причања на нематерњем језику већ незаинтересованошћу млађих особа, што сматрамо генералним проблемом данашњице.

2. Анализа грађе

У овом раду се нећемо посветити детаљним теоријским разматрањима појаве метатекстуалних коментара и реформулације исказа, већ ћемо се фокусирати на ситуације у којима се метатекстуални коментари појављују, односно на типове реформулације исказа које смо забележили.

Грађу анализирамо према типу лексема на које се метатекстуални коментари односе, односно према формалним критеријумима код реформулације исказа и то код сваке појаве посебно за сваку информаторку.

Због обимности проблема, у овом раду се нећемо упуштати у анализу облика који одступају од стандарднојезичке норме а који се могу уочити у примерима који следе. Овај проблем ће бити тема посебног рада.

2.1. Метатекстуални коментари

Дијалекатски текстови који представљају слику једног идиолекта обично не приказују интерференцију информатора и испитивача јер се њихов дијалог насилно претвара у монолог (Бошњаковић 2011: 301). Приликом снимања корпуса у нашој ситуацији је, међутим, било неопходно постављати потпитања (код И1 и И3), односно одржавати дијалог, како би се одржало говорење на српском језику (И1), односно како би разговор текао непрекидно (И3). Без обзира на то, информаторке су се у одређеним случајевима трудиле да испитивачу неку реч или ситуацију додатно појасне. Елементе интеракције смо, међутим, приметили и код И2, чији корпус се може окарактерисати као монолог, и то у ситуацијама када је хтела испитивачу приближити значење одређене речи. За овакве врсте разговора о језику се користи термин *метатекстуални коментар* (Бошњаковић 2011: 301–302).

2.1.1. Метатекстуални коментари уз словачке лексеме

Код свих информаторки смо забележили ситуације у којима су биле свесне чињенице да неће употребити правилну реч за одређену реалему, али пошто им је недостајала адекватна српска реч, употребиле су словачку, с тим што су је у неким ситуацијама прилагодили морфологији српског језика док су неке речи употребиле у оригиналном словачком облику.

Информаторке су поједине лексеме, за чију адекватност нису биле потпуно сигурне, прокоментарисале најчешће глаголима *знати*, *звати*, *казати* у једнини презента.

Код И1 смо забележили следеће примере:

- *Имаљи сме лутке, са шуљка, не знам како се то каже, шуљак.*
- *А ја narádzala, ako sa povie, ňeviem [наговарала, како се каже, не знам – А. М. В.], narádzala [наговарала – А. М. В.] *њега, да се уда она за њега.**

Метатекстуални коментар који наговештава да је И1 свесна неправилности употребљене речи исказан је глаголом говорења *казати* и словачким глаголом *rovedat'* (рећи): *не знам како се то каже; ако са rovie* (како се каже), праћен клаузом *neviet* (не знам) која потврђује да информаторка не зна одговарајућу реч, односно да јој није позната адекватна српска именица *шапурика*, односно *чокањ*.

У говору И1 смо забележили и следећи метатекстуални коментар:

- *И тајску [торбу – А. М. В.] смо имаљи ушиту са, како се то каже, платно.*

У овом случају се информаторка ипак сетила одговарајуће речи (платно) и искористила је.

Проблем са недостатком адекватне речи из српског језика смо приметили и у следећим примерима:

- *Ја би Вас био особашио ако, како сте биљи у за..., зајед..., ако са rovie [како се каже – А. М. В.];*
- *Рано, ако са rovie [ујутру, како се каже – А. М. В.]...;*
- *То они имаљи своје, ишли се у кафане, ишли се дрóу [раније – А.М.В], не знам како се...*

У овим ситуацијама је после краће паузе испитивач понудио И1 одговарајућу реч и то на следећи начин:

У првом случају: *Ја би Вас био особашио ако, како сте биљи у за..., зајед..., ако са rovie [како се каже – –] уследило је испитивачево: Месној заједници? – на шта информаторка одговара: Месној заједници! – односно прихвата понуђену помоћ.*

Иста ситуација се поновила и у следећем примеру, где после информаторкиног: *Рано, ако са rovie [ујутру, како се каже – А. М. В.] – следи испитивачево ујутру – на шта се информаторка надовезује: Ујутро. Ишли смо у цркву.*

У трећем случају после: *То они имаљи своје, ишли се у кафане, ишли се дрóу [раније – А.М.В], не знам како се... – испитивач нуди реч раније – на шта информаторка одговара: Пре, раније, девојка није ни крочила у кафану, на основу чега видимо, да се после краће паузе сетила адекватне речи, но прихвата и реч коју је понудио испитивач.*

Забележили смо, међутим, и ситуацију у којој се проблем недостатка адекватне речи није решио:

- Ако је крочила у кафану, то је била... naposmech [предмет подсмеха – А. М. В.], **не знам ја како се, како се то каже...**

Иако је свесна да је употребила неправилну реч, у овој ситуацији И1 не нуди њен исправак, само констатује да не зна другачије да се изрази (*не знам ја како се, како се то каже*).

Код И2 смо такође забележили метатекстуалне коментаре које је изазвала несигурност да ли ће испитивач схватити употребљену реч. И2, свесна да није употребила правилну реч, користи метатекстуални коментар изражен глаголима *знати* и *рећи* у сложеној реченици, који смо графички издвојили запетама:

- *Правиље се неке пите, оно тесто што се развлачи, то се правило, рејтеша, сад не знам како се то, како би то рекла на српском.*

Забележили смо и метатекстуални коментар такође изражен глаголом говорења (казати) у ситуацији у којој И2 у наставку не објашњава значење оригиналне речи:

- *То су долазиљи у групама, да овај, виншују, иљи, како се то каже, не знам баи да ти сад кажем.*

У следећем примеру примећујемо два метатекстуална коментара. Први је изазвала употреба неадекватне именице, док је други изазван употребом словачке именице коју је И2 прилагодила српској морфологији.

- *Тамо смо спаваљи у учионици, не у учиоци, него у, како се зове ова, чекај само, сала, гимнастичка сала, и на тим жинјенкама, иљи како се, тамо смо, на том смо спаваљи.*

Информаторка је уместо адекватне српске именице *струњача* употребила словачку *žinenka* (Krátky slovník slovenského jazyka 2003; Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník 1991), но несигурност у њену правилност назначавала управо метатекстуални коментар (*иљи како се*) који пак није довршила, већ је реченицу наставила избегавајући исправку употребљене неадекватне речи.

2.1.2. Метатекстуални коментари уз непознате лексеме

У одређеним ситуацијама информаторке нису биле сигурне да ли ће испитивач разумети речи које представљају реалије везане за одређену културу, обичаје, рад или религијске праксе, пошто се односе на живот мање заједнице. Пошто нису знале да ли ће испитивач схватити значење речи *конфирмација*, *мачкаџиак*, *пупак*, *кезеш*, *Луцка*, *Микулаш* итд., информаторке

су наведене лексеме прокоментарисале глаголима *казати*, *звати*, *знати* у презенту и перфекту, најчешће у множини, будући да представљају одраз колективне свести те средине.

Занимљив случај се појавио у реченици, у којој је И1 искористила словачку фразу, но метатекстуални коментар се не односи на овај део реченице, већ на реч адекватну, али према информаторкином мишљењу потенцијално одговорну за стварање конфузије при схватању њеног значења:

- *Ми смо мораћи да сукато севке [намотавати цевчице за ткање – А. М. В.], на ону конфирмацију, **то се тако во... казало.***

Код И2 је већина забележених метатекстуалних коментара изражена глаголима говорења (звати):

- *У тим пакетићима, кад сам ја била мала, биљи су једно четир салон бонбоне, као, **ми смо то зваљи мачкауцаке**, те салон бонбоне...;*
- *Резанце са маком, иљи пупаке **смо ми то зваљи.***

У наведеним примерима можемо приметити да лексеме за које И2 сматра да би могле бити непознате испитивачу коментарише глаголима говорења (звати) у перфекту и у множини (*ми смо то зваљи*, *смо ми то зваљи*) и објашњава их њиховим синонимима (*мачкауцаке*, *пупаке*). Употреба 1. лица множине и у овом случају сигнализира колективну свест.

У следећим примерима ова информаторка додаје како се описивана реалема назива данас, но њену несигурност да ли ће испитивач ипак схватити значење оригинално употребљене речи сигнализира клауза *шта ја знам*:

- *Као деда је био неком кезеш **се то звало**, а **то је сад као...** Кад неком потпишеш, кад прави уговор за кредит, па овај, ти си му неки гарант иљи **шта ја знам.***

Код И3 смо такође забележили метатекстуални коментар изражен глаголом говорења *казати* у презенту, који је изазвала несигурност да ли је употребљена адекватна лексема, пошто се њом означавају словачки предбожићни обичаји карактеристични за Селенчу и словачку традицију:

- *Родбина је долазила, онда увек смо имали те свињокоље кад је био Луца, **како се каже**, Микулаш...?*

На основу наведених примера примећујемо да се и уз непознате лексеме вежу метатекстуални коментари изражени глаголима *казати*, *звати*, *знати* у презенту и перфекту и то најчешће у множини, односно да су одраз колективне свести те средине.

2.1.3. Метатекстуални коментари уз српске лексеме

У анализираном корпусу смо такође забележили ситуације у којима потреба за додатним појашњењем није била изазвана употребом словачке или непознате лексеме, већ употребом српске лексеме у неадекватној форми, на шта И2 упозорава метатекстуалним коментаром израженим глаголом *звати* у упитној клаузи:

- *Јел дотад сам правила сама себи лутке, и то од чукова (...), **чекај да се сетим како се то зове** (...) И љице сам јој направила на тај чук.*

Занимљив је први део метатекстуалног коментара у наведеном примеру, на основу којег можемо схватити да И2 у свом пасивном речнику има адекватну реч за реалију о којој прича, што назначавача на следећи начин: *чекај да се сетим*. На основу ове клаузе претпостављамо да су информаторки познате адекватне српске именице *шапурика*, односно *чокањ*. Њих се, међутим, не може сетити, због чега употребљава реч која је део њеног активног речника: *чук*.

У следећем примеру примећујемо употребу именице *миса*, која је карактеристична за праксу католичке цркве. С обзиром на то да је информаторка причала о словачкој евангеличкој цркви а очигледно је да је била свесна своје грешке, неадекватност употребљене именице је назначила метатекстуалним коментаром израженим глаголом говорења *звати* у упитној клаузи:

- *Ујутру у десет сати је била права, свечана миса, и љи, **како се то зове**...*

2.1.4. Употреба синонима

У говору И2 смо забележили ситуацију у којој је информаторка хтела да помогне испитивачу да схвати значење употребљене речи, тако што му је понудила неколико синонима. Метатекстуални коментар је изазвала употреба еквивалентне словачке речи *škôlka* (Slovník slovenského jazyka 1959–1968; Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník 1991) прилагођене српској морфологији.

- *Још није била претшколска, ове, установе, школке и љи, **шта ја знам шта су већ, вртићи**.*

Информаторка се при томе одлучила за синонимну именицу *вртић*.

На основу наведеног примећујемо да забележени метатекстуални коментари најчешће сигнализирају несигурност информаторки да ли је оригинално понуђена реч правилно употребљена. Код свих информаторки су изражени глаголом *знати* као и глаголима говорења *казати*, *рећи*, *povedat'* (рећи). Понеки су дати у виду сложених реченица а несигурност информаторки да ли ће испитивач схватити значење употребљене речи се интензивира помоћу израза *шта ја знам*.

Метатекстуалне коментаре смо графички издвајали запетама.

2.2. Реформулација

Са метатекстуалним коментарима је директно повезана и реформулација исказа која се користи са циљем да порука коју њен пошиљалац шаље буде примаоцу разумљива (Бошњаковић 2016: 115). То значи да одређене делове оригиналног исказа пошиљалац описује детаљније, прецизније или исказ проширује. Према консултованој литератури, на овај начин се једна идеја реализује на два начина, при чему је други парафраза првог (Бошњаковић 2016: 115).

Структуру реформулације истичу дискурсни маркери као што су везници, прилози, именице у предлошко-падежним конструкцијама или метаизрази. Јављају се у оквиру референцијалне, структуралне и когнитивне категорије. Разликујемо оне са устаљеном и неустаљеном структуром (Бошњаковић 2016: 116–117).

Реформулацију и метатекстуалне коментаре је понекад тешко разграничити, што можемо приметити и на основу примера који следе. Међутим, у блиској вези са овим појавама је и ауторегулација у употреби дијалекта, односно „контролисана употреба једног од два идиома” (Vasić 1992: 56), чији циљ је језичко прилагођавање говорника његовим саговорницима.

„Дводијалектални говорници се најчешће прилагођавају говорној заједници с намером да се с њом идентификују. Тежња за поистовећивањем може бити подстакнута жељом да се не буде различит, упадљив“ (Vasić 1992: 60) итд. Чињеница да су информаторке биле упознате са сврхом снимања материјала је директно стимулисала ауторегулацију, односно подстакла их је да дају предност стандардизованим идиомима уместо дијалекатским формама и словачким лексема са циљем прилагођавања језичкој заједници која је крајњи прималац бележеног материјала.

2.2.1. У корпусу И1 реформулација је обележена:

- а) паузом у говору а у писаној верзији графичким маркерима:
- запетом, после које у првом примеру следи ауторегулација, тј. замена речи из оригиналног исказа српским глаголом, док у другом случају видимо ауторегулацију у смислу прецизирања оригиналног исказа: *Кад смо **ziš'ri** [сишли – А. М. В.], кад смо **дош'ли** из цркве; а, у, која ако, имала и, **имала и шеснејст, имала седмнајст**, а кад је имала двадесет, то **иž** [већ – А. М. В.] била стара девојка.*
 - помоћу три тачке у примерима, где је започета реч замењена адекватном српском. И1 је у оба случаја реч започела на словачком језику, после чега се преоријентисала на српски језик и одлучила се за српску еквивалентну реч: *е, **њебо**... [nebolo – А. М. В.] **није било ништа**; при **ћих**... [tichosti – А. М. В.] **тишини**.*
 - цртом, након које следи ауторегулација са циљем прецизирања: *од **дванајст-тринејст** година, то уж бола девојка.*
- б) простим маркерима:
- речцом *ова*, у примеру где примећујемо корекцију, односно исправак погрешно употребљене форме. У реформулисаном исказу информаторка користи правилни облик, који је синоним словачког глагола из оригиналног исказа (*prist' – доћи*). Речца је у овом случају информаторки послужила као средство којим је успела да добије на времену док се није сетила адекватне речи из српског језика: *Е, кад **пришла**, **ова**, Крачум, кад је **дошао** Крачум.*
 - речцом *овај*, после које следи корекција, односно исправак неадекватне речи: *а кат пуко **брат**, **овај брав**, онда се замазало са **блатом**.*
 - речцом *као*, после које следи употреба адекватне речи из српског језика, тј. замена словачке речи српском. И овај маркер је информаторка искористила због сличног разлога као у горе наведеном примеру: ***narichtuval'i** [спремили – А. М. В.] **ako** [као – А. М. В.] **спремиљи, спремиљи лавор**.*

2.2.2. Код И2 реформулација је обележена:

- а) паузом у говору а у писаној верзији графичким маркерима:

- запетом, после које у првом примеру следи синоним речи са циљем прецизирања изреченог у оригиналном исказу, у другом случају иза запете следи ауторегулација, тј. замена употребљеног неадекватног глагола адекватним. У трећем и четвртном случају иза запете следи ауторегулација, тј. замена неправилно употребљене именице адекватном српском: *Онда пошље била је Луција, Луцка се звала; а зиме су биле, снега је било, толко да се, ка џмо метљи снег, чистиљи, није се видело на други шор; ишљи смо кочијом, кољима су нас одвезљи некољико жена; то је било у месници, у месари.*

У реформулисаном исказу је информаторка испитивачу понудила синониме за које се и определила, односно речи које су део њеног активног речника.

б) простим маркерима:

- речцом *овај*, иза које у првом случају следи ауторегулација, тј. замена словачке речи прилагођене српској морфологији српском речју, док у другом случају иза ње следе синоними са детаљнијим објашњењем речи из оригиналног исказа: *За Божић увече, правила се супа од кисеље капусте, овај, купуса киселог, то се правило; а имао је седам машина сингерица, седам учња, учњева, овај млади који су учили то да раде.*
- везником *или* иза којег следи синоним са метатекстуалним коментаром израженим глаголом *звати*: *и ове, од мака, резанице са маком, иљи пупаке смо ми то зваљи.*

в) сложеним маркерима:

- одричним и супротним односом, иза којег следи ауторегулација, тј. прецизирање речи из оригиналног исказа: *онда су правиљи вреће и неке као простирке, шта ја знам, за покривање, и за постељину, не за постељину баи, већ за дуње.*
- метаизразима, где у реформулисаном исказу И2 нуди синониме речи из оригиналног исказа који прати метатекстуални коментар изражен глаголом *звати*: *У тим пакетићима, кад сам ја била мала, биљи су једно четир салон бонбоне, као, ми смо то зваљи мачка-у-џаку, те салон бонбоне; кад је била поноћ, они су имаљи, они су имаљи омшу, полночка су зваљи ту омшу.*

Следећи пример је нарочито занимљив за анализу: *Тамо смо спаваљи у учионици, не у учионици, него у, како се зове ова, чекај само, сала,*

гимнастичка сала, и на тим жинјенкама, иљи како се, тамо смо, на том смо спаваљи, којег одликује присуство активне предикације са неустаљеном структуром. Информаторка реформулацију почиње одричном реченицом која на почетку садржи метатекстуални коментар са сигналом несигурности у правилност употребљене речи, после чега нуди исправак именице из оригиналног исказа. У овој сложеној реченици примећујемо још једну реформулацију са метатекстуалним изразом исказаним помоћу *како се* но исправак оригиналног исказа информаторка не нуди.

2.2.3. ИЗ је реформулацију искористила првенствено из разлога ауторегулације и обележена је паузом у говору а у писаној верзији графичким маркерима:

- запетом, после које следи исправљање погрешне форме из оригиналног исказа: *звонце са коме је, са којим је звонио;*
- цртом, коју користи са циљем прецизирања исказа: *две-три куће само.*

На основу наведених примера можемо приметити, да су информаторке реформулацију користиле најчешће са циљем ауторегулације, односно реч из оригиналног исказа су замениле адекватним речима из српског језика. У већини случајева је у оригиналном исказу употребљена словачка реч или погрешан облик под утицајем словачког језика, но у реформулисаном делу примећујемо и прецизирање, односно синониме са њиховим детаљним објашњењем. На метатекстуалном нивоу већина израза употребљених у реформулисаном исказу могу се сматрати једнаким, пошто је у питању употреба синонима.

3. Закључак

3.1. На основу анализираних материјала закључујемо да су забележени метатекстуални коментари у говору информаторки најчешће повезани са несигурношћу да ли је оригинално понуђена реч правилно употребљена. Код свих информаторки су изражени глаголима *знати, казати, рећи, сетити се*, односно словачким глаголом *povedat'* (рећи), но у одређеним ситуацијама су исказани и сложеним реченицама. Несигурност информаторки да ли ће испитивач схватити значење употребљене речи, појачава се помоћу израза *шта ја знам*.

Већина метатекстуалних коментара је изражена у множини перфекта, на основу чега можемо да тврдимо да су одраз колективне свести одређене генерације те средине.

Веома је занимљиво то што су се информаторке трудиле појаснити наведене реалије без обзира на то што је испитивач у овом случају био припадник њихове говорне заједнице, односно што је могао да разуме и изразе који нису били адекватно употребљени. Информаторке су имале у виду чињеницу да би неке лексеме могле бити непознате шире, посебно за припаднике српске говорне заједнице, пошто су биле упознате са чињеницом да се материјал снима за потребе студија.

3.2. Реформулацију су информаторке користиле најчешће са циљем ауторегулације, односно реч из оригиналног исказа су замениле помоћу адекватне речи из српског језика. У већини случајева смо у оригиналном исказу забележили словачку реч, у одређеним ситуацијама и погрешан род именице, најчешће под утицајем словачког језика.

У реформулисаном делу, међутим, примећујемо и прецизирање, односно синониме са њиховим детаљним објашњењем. На метатекстуалном нивоу већину исказа употребљених у реформулисаном делу реченице можемо сматрати једнаким у поређењу са оригиналним исказима, пошто је у питању употреба синонима или адекватних еквивалентних речи из српског језика.

Реформулација се код наших информаторки често може схватити и као сигнал непотпуне билингвалности или споријег преоријентисања из једног у други језички код.

С обзиром на специфичну ситуацију у којој смо снимали корпус а затим анализирали употребу другог (српског) језика код припадника словачке етничке заједнице, добијене резултате истраживања можемо повезати и са екстрајезичким елементима, првенствено са културом српског и словачког народа, пошто ови елементи заједно са језиком „представљају начин живота, понашања, мишљења, схватања вредности и конвенција које су у једном друштву створене као резултат заједничког живота“ (Ђорђевић 2000: 102).

Иако су ова два народа веома блиска а војвођански Словаци са Србима живе заједно већ скоро триста година, схватање и практиковање одређених реалија се разликује а разлике су најочљивије управо у ситуацијама у којима се испитује практична употреба језика словачко-српских билингвала.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошњаковић, Жарко. 2011. „Граматичке и лексичко-семантичке особине метатекстуалног коментара у дијалекатском тексту”. *Граматика и лексика у словенским језицима*. Нови Сад – Београд. 301–311.
- Бошњаковић, Жарко. 2016. „Реформулације исказа у дијалекатском дискурсу и њихов значај за изучавање народних говора”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. Нови Сад. 59/1: 115–130.
- Vasić, Vera. 1992. „Autoregulacija u upotrebi dijalekta”. *Folklor u Vojvodini*. Novi Sad. 6: 56–62.
- Ђорђевић, Radmila. 2000. *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Filološki fakultet – Beograd: Čigoja štampa.
- Kačala, J. – Pisárčiková, M. – Považaj, M. eds. 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: VEDA.
- Peciar, Š. ed. 1959–1965. *Slovník slovenského jazyka. I – V*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- Поповић, Иван. 1968. *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*. Београд: Српска академика наука и уметности.
- Horák, E. ed. 1991. *Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Anna Margareta V. Valent

THE METATEXTUAL COMMENTS AND THE UTTERANCE REFORMULATION IN
THE SERBIAN SPOKEN LANGUAGE WITH SLOVAK WOMEN FROM SELENČA

Summary

In this paper the author deals with the phenomenon of the metatextual comments and the utterance reformulation in the Serbian spoken language with Slovak women from Selenča. The main part of the paper is devoted to the practical use and significance of this two phenomena but author also explains the reason for their appearance. The corpus consists of recorded individual conversations with three informers of different age, who are members of the speaking community of middle Slovak dialect. The metatextual comments are being analyzed by the type of the lexeme they are connected with, whereas the utterance reformulation is being analyzed by formal criteria.

Key words: Vojvodina, Slovaks in Vojvodina, Serbian spoken language, the metatextual comments, utterance reformulation.

